

LIBERTATEA, O CONDIȚIE PRIMORDIALĂ PENTRU EDUCAȚIE CU DRAGOSTE LA GEORGE F. MCLEAN¹

Drd. Emanuel SĂLĂGEAN

Universitatea din București, Romania

emanuelsalagean@hotmail.com

ABSTRACT: *Freedom a Prerequisite for Education with Love by George F. McLean.*

Professor George F. McLean shows a continuing concern in his writings for how freedom influences human existence and the experience of knowledge. He develops this theme in relation to various values such as love, wisdom, generosity, unity, respect, faith, harmony, subjectivism and others. To argue how the value of love is present in his writings we will refer to three major directions that we will put in relation to the educational experience and freedom. First, we will refer to the ontological character of love, by the nature of its divine source and manifestation (God is love and promises freedom: 1 John 4:8 and John 8:32). Second, we will show that love and freedom create a favourable context for epistemological experiences, while also being tools that facilitate knowledge. And thirdly, we will argue to support the idea that love and freedom are the ingredients without which social harmony cannot be achieved. McLean is interested in these issues because he is concerned with some functional applications (in the context of freedom) that can make significant contributions to knowledge and self-affirmation, as well as to establishing effective relationships between people of different cultures or religions.

Keywords: *liberty, love, education, human being, social harmony.*

Preocuparea lui McLean pentru cunoaștere și înțelepciune îl conduce inevitabil să fie interesat și de rolul pe care îl are libertatea în demersul pentru înțelegerea și afirmarea valorilor umane. El consideră că fiecare cultură este în cea mai mare parte rezultatul spiritului liber și creativ al ființei umane, în acest fel fiind prezentate, promovate și transmise mai departe valorile umane, cum sunt dragostea și educația. De fapt, chiar și diferențele care apar

1 Freedom a primordial condition for education with love in George F. McLean writings.

de-a lungul timpului în cadrul aceleiași culturi sunt un alt argument că libertatea oferă un context favorabil dezvoltării conținutului cultural prin contribuția pe care o poate avea fiecare persoană.² În plus, McLean așează libertatea în relație cu adevărul și rațiunea deoarece susține că „oamenii liberi se aseamănă tocmai în și prin exercițiul lor liber de a fi prin care, în mod paradoxal, ei sunt în același timp cei mai unici prin ei înșiși și cei mai distincți față de alții.”³ Astfel, libertatea este totodată și garanția că în contextul globalizării și a interacțiunii tot mai intense se poate proteja unicitatea și specificitatea fiecărei persoane sau al fiecărui grup social indiferent de cultura sau religia din care face parte. Prin urmare, interesul lui McLean pentru libertatea ființei umane, în special libertatea de conștiință, este o misiune asumată deoarece aceasta este stabilită în raport cu Dumnezeu care a creat ființe libere. În prezent, intuițiile lui McLean despre libertate devin tot mai actuale în contextul tendințelor tot mai vizibile de subminare a libertății persoanei sau a situației din ce în ce mai tensionată dintre anumite grupuri sociale sau țări.

Această direcție a fost sesizată și la începutul lunii martie din anul 2021 când au fost publicate rezultatele studiului Democracy Report 2020⁴ realizat de Institutul V-DEM al Universității din Goteborg. Raportul prezintă o analiză exhaustivă și foarte bine documentată asupra direcțiilor evidente pe plan mondial cu privire la „declinul global al instituțiilor liberal democratice”. Totodată, cei care au realizat această cercetare observă tendința spre abandon a valorilor democratice în multe țări din lume, ceea ce nu poate fi decât foarte îngrijorător.⁵

2 Georg W. F. Hegel, în George F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures*, Washington, D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 175.

3 *Ibidem*, p.176

4 Democracy Report 2020, https://www.v-dem.net/static/website/files/dr/dr_2020.pdf, p.6, (accesat la data de 10.09.2022).

5 Aceste temeri pot fi justificate mai întâi cu una dintre concluziile care aduc multe motive de neliniște: pentru prima dată, începând cu 2001, autocrațiile sunt majoritare, adică 92 de țări în care trăiește 54% din populația globală. Aceasta înseamnă că aproximativ 35 % din populația lumii se compune din națiuni autocrate, adică aproximativ 2,6 miliarde de oameni. Apoi, un alt motiv de îngrijorare este graba cu care, sub diverse pretexte, se renunță rând pe rând la prevederi esențiale din legislația internațională care se referă la drepturile omului. Această situație îi face pe cei care au realizat acest studiu să considere că și națiuni din G20 (Brazilia, India, SUA și Turcia) ar putea face parte din cel de-al doilea val al țărilor în care se va instaura un regim autocratic, că, în același timp, „America Latină se întoarce la nivelul înregistrat la începutul anilor '90, iar în Europa Centrală și în Asia

În astfel de condiții este imperios necesar să ne întrebăm: care este impactul acestor schimbări asupra libertății de conștiință? În ce măsură oamenii vor mai fi dispuși să iubească și să fie preocupați de educație dacă existența lor este marcată de control, dictatură și teroare? Ce se va întâmpla în viitor dacă aceste tendințe vor continua, ceea ce este foarte posibil în urma schimbărilor legislative care au avut în vedere distanțarea socială impusă de pandemia COVID-19 pentru mai multă siguranță? Care riscăm să fie pierderile pe termen lung în ceea ce privește dreptul la libera exprimare, preocuparea pentru dragoste și educația cu efecte durabile? Ar fi destul de dificil să răspundem la aceste întrebări, dar în acest articol vom încerca să arătăm de ce este indispensabilă libertatea de conștiință pentru prezența educației cu dragoste în comunitățile sociale, mai ales în contextul actual al globalizării.

Încă de la început trebuie să facem precizarea că libertatea reprezintă o nevoie fundamentală a ființei umane, deși de prea multe ori omul se limitează la forme de libertate care nu-l împlinesc în toate dimensiunile lui umane. Acesta este și unul dintre motivele pentru care oamenii, atunci când sunt lăsați liberi, încep să se imite mai ales în privința deciziilor și a activităților despre care cred că aduc dragoste, fericire, libertate etc.

Este aproape unanim acceptat că imaginea despre libertate este influențată de cele mai multe ori de nivelul de cunoaștere sau de maturitate spirituală. De asemenea, este la fel de adevărat că imaginea oamenilor despre dragoste și educație este influențată direct de libertatea pe care o au în privința deciziilor pentru viață. Altfel spus, cu cât o persoană este mai liberă cu atât mai mult poate iubi, se poate simți iubită și este motivată pentru educație. Bineînțeles că există și excepții, dar pentru o existență împlinită în care experiența educațională se face cu dragoste, este bine ca ființa umană să se bucure de libertatea.

În scrierile lui George F. McLean găsim o abordare originală prin care se raportează la educația cu dragoste, mai ales în modul cum el înțelege natura dragostei sau a educației și rolul lor în existența persoanei sau a comunităților sociale în relație cu libertatea de conștiință. De aceea, în

Centrală democrația se află la cele mai scăzute nivele din epoca post-sovietică”. În final, mai amintim că acest raport atrage atenția și asupra faptului că libertatea de expresie și libertatea presei au de suferit în 31 de țări, în comparație cu 19 în urmă cu doi ani și consideră că în Uniunea Europeană a apărut primul Stat Membru non-democratic cu regim electoral autoritarist: Ungaria.

acest articol vom prezent câteva aspecte legate de modul în care McLean consideră că libertatea de conștiință influențează desfășurarea procesului educativ marcat de dragoste.

Fiind un fenomenolog, pe de-o parte, iar pe de altă parte, având preocupări pentru răspunsuri concrete la dilemele existențiale, McLean depășește prin discursul lui anumite abordări ale acestei teme întâlnite în dezbaterile teologice sau filosofice. De exemplu, chiar dacă găsim în lucrările lui anumite referințe la cei trei termeni folosiți în limba greacă pentru dragoste (έρως (eros), φιλία (philia) sau αγάπη (agape), el nu este preocupat de anumite comparații semantice care se pot face între aceștia și nici de semnificații specifice pe care le pot primi în anumite contexte literale sau cultural-religioase. De asemenea, el nu se referă la dragoste ca mobil pentru trezirea celor mai înflăcărate trăiri, așa cum scrie despre acest sentiment Descartes în *Pasiunile sufletului*. Mai mult, McLean evită modelul utilitarist sau instrumentalist care are în atenție numai efectele dragostei, fie că vorbim despre o iubire de „bunăvoință sau de concupiscentă”, dacă amintim distincția făcută de Descartes.⁶ Și nu în ultimul rând, McLean nu este preocupat de „metafizica dragostei” după modelul propus de Ortega y Gasset sau de dualitatea ființei umane manifestate prin diviziunea fundamentală dintre masculin și feminin prezentă într-o „cultură a iubirii”⁷, cum își dorea filosoful spaniol.

Spre deosebire de abordările amintite mai sus, McLean este interesat de o umanitate în care să predomine „cultura dragostei”, de aceea el caută dragostea în domenii și în teme unde ea pare să fie tot mai puțin prezentă ca urmare a tendințelor de ocultare a valorilor din viața publică și a preocupărilor care au ca intenție o prohibiție a metafizicului și a exprimării sacralului. De fapt, el consideră că dragostea face parte din existența ființei umane, pentru că în orice cultură omul este definit, în primul rând, în relație cu divinitatea și cu reperele umane care reprezintă adevăratele modele sociale și idealuri de viață. În viziunea lui McLean „persoana umană nu este, ca la Aristotel, slujitorul naturii, ci imaginea lui Dumnezeu. Viața umană este înțeleasă atunci, nu în termeni de schimbare fizică, ci de lumină și de iubire divine. Lumina și iubirea divină, totuși, nu sunt îndepărtate și de neatins. Hristos, ca și Confucius și alții, a stabilit modele concrete în care acest lu-

6 René Descartes, *Pasiunile sufletului*, (Traducere, Dan Răutu), București, Editura științifică și enciclopedică, 1984, p. 99.

7 Jose Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 6.

cru a fost trăit și experimentat de popoare de-a lungul secolelor.”⁸ Aceste modele au avut un impact educativ foarte puternic asupra persoanelor, mai ales în contexte în care exista libertate.

Încercând să ofere un răspuns tendințelor actuale care încurajează individualismul narcisist și favorizează atomizarea societății, McLean face referire la dragoste având în vedere originea ei divină și rolul ei indispensabil, atât pentru formarea și afirmarea personală, cât și pentru stabilirea și buna funcționare a comunităților umane. Argumentul lui în acest sens este că „rațiunea în primele sale articulații filozofice era fundamental religioasă”⁹, iar McLean crede că la baza fiecărei culturi există elemente religioase care sunt fundamentate pe dragoste, pe speranță și pe credință (1 Corinteni 13:13)¹⁰, iar aceste valori se articulează cel mai bine atunci când există libertate. În plus, ideea de dragoste ontologică este prezentă și în viziunea mitologică unde totul începe „din unirea unei perechi anterioare de zei, în timp ce toate aceste perechi descind dintr-o pereche originală, Pământul și Cerul. Mai mult, procreația zeilor provine din aceste perechi, la fel, unite în dragoste.”¹¹

Astfel, tema dragostei este foarte prezentă în scrierile lui, dar în această lucrare ne vom referi la trei direcții majore pe care le vom pune în relație cu experiența educațională și libertatea. În primul rând, dragostea are pentru el un caracter ontologic, prin natura sursei și a manifestării ei divine (Dumnezeu este dragoste și promite libertate: 1 Ioan 4:8 și Ioan 8:32). În al doilea rând, dragostea și libertatea realizează contextul favora-

8 George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 172.

9 *Idem, Faith, Reason and Philosophy: Lectures at The Al-Azhar, Qom, Tehran, Lahore and Beijing*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2000, p. 59.

10 McLean argumentează în favoarea acestui model teologic creștin și consideră că „virtutea pozitivă a dragostei este baza noastră reală pentru speranță.” Vezi, George, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 196.

11 George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 123. Vezi, George F. McLean and Patrick J. Aspell, *Ancient Western Philosophy: The Hellenic Emergence*, pp. 9-11, unde autorii susțin că Hesiod a ajuns la concluzia că există o forță cosmică prin care sunt aduse la au loc toate fenomenele naturale, iar el a considerat că această forță este Eros (dragostea), „unul dintre cei mai vechi și mai puternici dintre zei” (p. 11).

bil experienței epistemologice, totodată fiind și instrumente care facilitează cunoașterea. Iar în al treilea rând, dragostea și libertatea reprezintă ingredientele fără de care nu se poate realiza armonia socială. McLean manifestă interes pentru aceste aspecte pentru că este preocupat de unele aplicații funcționale (în contextul libertății) care pot avea contribuții semnificative în cunoașterea și în afirmarea de sine, precum și în stabilirea unor relații eficiente între persoane din culturi sau din religii diferite. Așadar, să începem cu natura ontologică a dragostei în scrierile lui McLean.

1. Dragoste și ontologie

Nevoia de a avea o viziune ontologică despre dragoste este exprimată chiar și de remarca de bun simț, „Sunt și eu om!”, prin care se atrage atenția asupra nevoilor de apreciere, respect, susținere sau protecție. Este evident că un astfel de mesaj are semnificație numai în dialogul dintre două persoane, nicidecum între un om și un robot, dar trebuie să ne obișnuim și cu astfel de dialoguri pe care nu e greu să ni le imaginăm, pentru că le vom vedea din ce în ce mai des în viitor în lumea noastră care devine tot mai digitalizată. De asemenea, faptul că există moduri diferite de exprimare a dragostei, față de animalele de companie (protectivă), față de natură (inefabilă) și față de mașina personală sau alte accesorii (instrumentalistă), ca să amintim numai trei exemple, este un alt argument care cere această clarificare a naturii ontologice a dragostei într-o societate tot mai lichidă și care face tot mai greu distincție între persoane și lucruri.

Deși dragostea ontologică include cele trei forme de iubire amintite mai sus, ea este mult mai mult decât atât. George F. McLean, urmând unele intuiții propuse de Paul Tillich, consideră că există trei niveluri de manifestare a dragostei, unul între subiect - obiect, al doilea între subiect – subiect, iar al treilea între subiect – Ființă, într-un orizont metafizic.¹² El susține că aceste niveluri sunt prezente în toate culturile și religiile, ultimul nivel fiind cel care determină rapoartele din primele două. În plus, un alt argument pe care McLean îl aduce în favoarea naturii ontologice a dragostei este cel al Sfintei Treimi.¹³

12 George F. McLean, *Tradition, Harmony and Transcendence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1994, pp. 125-127.

13 Idem, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture*, Lahore, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 284.

Una dintre ultimele ocazii în care părintele McLean și-a afirmat public această convingere a fost în cadrul evenimentului *Great Jubilee of the Year 2000* când a participat la conferința organizată în Roma „*Metaphysics for the Third Millennium Conference*” unde el a susținut prezentarea cu titlul „*Metaphysics and Culture: the Bridge to Religion*”. Această temă a dragostei ontologice a fost dezvoltată prin prezentarea atributelor lui Dumnezeu, care în contrast cu Primul Mișcător aristotelian, „ne cunoaște și ne iubește”.¹⁴ Prin extensie, acest raport vertical prin care se transmite dragostea divină către ființele omenești se poate realiza mai departe și între oameni la nivel orizontal.

McLean dezvoltă această idee și în alte lucrări, fiind preocupat de modul în care omul contemporan care trăiește într-o lume tot mai globalizată înțelege natura ontologică a dragostei. El consideră că înțelegerea acestui aspect îl ajută pe omul din mileniul al III-lea să fie „o persoană cu drepturi fără a fi individualistă, egoistă și antipatică față de ceilalți. Fiind creați din dragoste, oamenii sunt unici în gradul iubirii divine și al libertății cu care au fost înzestrați.”¹⁵

Așadar, această natură ontologică a dragostei poartă și o putere creatoare care se menține activă atât timp cât omul rămâne în relație cu Dumnezeu Creator în raportul subiect – obiect. Astfel, are loc reflectarea iubirii creatoare a lui Dumnezeu care se vede într-un mod de viață cu valori și cu principii care sunt în relație cu structura rațională a minții, cu realitatea vizibilă și cu dimensiunea metafizică. Altfel spus, dragostea în caracterul ei ontologic arată spre ceea ce este vizibil, dar totodată îl transcende în putere și în semnificație,¹⁶ făcând trimitere la ceea ce Lonergan a numit *prior world*.¹⁷

14 *Idem*, „Metaphysics and Culture: A Bridge to Religion,” *Proceedings of the Metaphysics for the Third Millennium Conference*, Rome, September 5-8, 2000, pp. 187-210.

15 George F. McLean, *Unity and harmony, Love and Compassion in Global Times*, Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 2011, p. 85.

16 Vezi, George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, pp. 347-348.

17 Vezi, Bernard Lonergan, *Method in Theology*, Toronto, University of Toronto Press, 1971, p. 112. Lonergan face referire la momentul creației când lumea era în starea inițială de reprezentare a Cuvântului Creator prin dragoste, o lume care încă nu folosea un limbaj prin care să explice dragostea, ci ea însăși era exprimarea dragostei. Astfel, el consideră că dragostea poate fi înțeleasă cel mai bine în această lume „imediată” care a apărut după actul

Deși McLean nu folosește această sintagmă, *prior world*, el face referire la prima formă de dragoste pe care omul a experimentat-o la început în relație nemijlocită cu Creatorul său. Această relație este reprezentativă pentru ceea ce McLean numește „Dragoste Subzistentă” și susține că „aceasta este un dar care merită să fie oferit.”¹⁸ Așa cum Nelson Mandela spunea că oamenii care urăsc trebuie învățați să iubească, pentru că atunci când erau copii nu urau, deoarece copiii nu fac diferențele pe care le fac adulții, McLean susține că trebuie să redescoperim această dragoste ontologică, cu care venim în lume, pentru că face parte din natura noastră, dar pe care o pierdem sub presiunea unei existențe marcate de individualismul egoist, iar în ultimul timp de distanțare. Pentru McLean dragostea ontologică este coloana vertebrală a sistemului său de gândire și de acțiune, dar totodată este ceea ce îi oferă încredere în proiectul său teologico-filosofic.¹⁹

creației în care totul era o mărturie copleșitoare despre dragostea divină, ceea ce este de fapt originea dragostei. De aceea, el consideră că acela este un moment inedit prin care se poate înțelege valoarea creativă a dragostei. „Însă *cuvântul* anterior, în înțelesul lui imediat, deși nu este perceput la fel ca intensitate, deși rezonează diferit în diversele temperamente și în diferitele etape ale dezvoltării religioase, îl retracează pe om din diversitatea istoriei, mutându-l din lumea mediată de sens spre o lume a „imediatului” în care imaginea și simbolul, gândul și *cuvântul* își pierd relevanța și chiar dispar.” Ceea ce dorește să sublinieze Lonergan este că lumea aceea „imediată”, „*prior world*” nu poate fi exprimată prin niciun simbol sau *cuvânt*, ea reprezintă dragostea creatoare și pe Creator, Cel care este originea dragostei.

18 George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 181.

19 Având în vedere preocuparea pe care George F. McLean a avut-o pentru lucrările lui Paul Tillich, putem spune că viziunea despre dragostea ontologică a lui McLean a fost influențată de cartea lui Paul Tillich, *Love, Power, and Justice: Ontological Analyses and Ethical Applications*, London, Oxford University Press, 1954. În această carte Tillich are un subcapitol cu titlul „O ontologie a dragostei” unde susține că „dragostea mișcă totul” (p. 25), sau arată „puterea dragostei” (p. 26) și demonstrează că „Dragostea este Unul”, cu referire la Dumnezeu care este originea și obiectul dragostei (p. 27). De fapt, el afirmă că „majoritatea problemelor din etica socială, teoria politică și educația se datorează neînțelegerii caracterului ontologic al dragostei.” (p. 24). Tot despre impactul pe care îl are dragostea ontologică, vezi și Martin Luther King, *Strength to Love*, New York, Harper and Row Publisher, 1963, p. 30-51. În această lucrare pastorul protestant arată modul în care înțelegerea dragostei după modelul ontologic (în relație cu Dumnezeu) poate aduce o nouă perspectivă a existenței și relații pozitive între oameni. Martin Luther King a fost apreciat foarte mult de McLean pentru modul în care a reușit să determine schimbări

Dar acest adevăr al dragostei ontologice nu poate fi exprimat și înțeles dacă nu este făcută vizibilă și natura epistemologică a dragostei, pentru că doar așa se poate înțelege că există o ordine a realității atât în microcosmos, cât și în macrocosmos. De aceea, el susține că „întrebările centrale nu sunt doar epistemologice, ci ontologice și etice, și anume, care este întregul global în care existăm și cum putem acționa în relație cu alte popoare și culturi în moduri care să promoveze o realizare colaborativă a comunității globale în vremurile noastre?”²⁰ Pentru a putea oferi răspunsuri valide la aceste întrebări, McLean propune o epistemologie fundamentată pe dragoste.

2. Dragoste și epistemologie

Dacă acceptăm natura ontologică a dragostei, procesul de educație trebuie privit din această perspectivă, pentru că actul primordial de dragoste divină nu doar că ne invită, ci chiar ne obligă să-i răspundem cu dragoste, dar totodată reprezintă, ne spune McLean, „centrul vieții noastre și primul impuls al actelor noastre de cunoaștere.”²¹ Este ceea ce a formulat atât de frumos Augustin: „nu te-ași fi iubit dacă nu m-ai fi iubit Tu mai întâi”²², situație la

majoră în societate, punând în valoare puterea dragostei. De asemenea, această abordare este prezentă și la alți scriitori, de exemplu Vladimir Solovyov în capitolul *The Church as Universal Society. The Principle of Love*, din *Russia and Universal Church*, (Traducere de Herbert Ress), London, The Centenary Press, 1948, pp. 93-96. În prezentarea lui, el pleacă de la ideea că biserica este fundamentată pe principiul adevărului (Dumnezeu Creator și Mântuitor), dar acest principiu nu poate fi limitat la fapte istorice, ci trebuie revelat prin fapte universale, ceea ce înseamnă că autorul face o distincție între natura obiectivă și cea subiectivă a credinței, prima fiind raportată la universalitatea credinței și a bisericii, iar a doua fiind vizibilă prin acțiuni concrete de dragoste care plasează omul în relație cu Dumnezeu care este dragoste. Solovyov susține că această dragoste nu poate „să fie un simplu sentiment vag, subiectiv și ineficient. Ea trebuie tradusă într-o activitate consecventă și definită care să ofere sentimentului interior realitatea sa obiectivă.” (p. 94) Astfel, realitățile universale care sunt interpretate ca acte naturale ale dragostei divine sunt continuate și confirmate la nivel particular cu acte morale de iubire ca expresie a voinței particulare. În acest fel, prin dragostea ontologică divină se realizează relația divino-umană, dinamica socială și unitatea creației.

20 George F. McLean, *Religion and Cooperation between Civilizations Islamic and Christian Cultures in a Globalization Horizon*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2000, p. 51.

21 *Idem*, *Hermeneutics, Faith and Relations between Cultures: Lectures in Qom, Iran*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2003, p. 47.

22 Augustin, în George F. McLean, *Unity and harmony, Love and Compassion in Global Times*, Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 2011,

care McLean face referire pentru a arăta că, atât noțiunile informative, cât și momentele de cunoaștere care oferă semnificație vieții, în special, au loc în contextul dragostei.

Pentru a susține natura ontologică a dragostei, precum și necesitatea ei în relație cu educația și înțelepciunea, McLean face trimitere la discursul kantian prin care se arată că responsabilitatea umană trebuie să se raporteze la o realitate care nu poate fi redusă la legile naturii fizice. Această realitate reflectă natura libertății și a spiritului, acestea fiind două elemente (libertatea și spiritul) care definesc persoana și corespund ființei. Iar pentru McLean relația dintre Ființă și persoană se stabilește și prin cunoaștere și dragoste pentru că, atât ființa, cât și persoana sunt preocupate de infinit, de absolut și de angajament. Prin urmare, el pune împreună dorința de cunoaștere cu necesitatea de a iubi, deoarece „pentru a înțelege caracteristicile personale experimentate în propria noastră viață, trebuie să ne înțelegem pe noi înșine nu ca funcții ale materiei, ci ca expresii iubitoare ale înțelepciunii nelimitate și ale generozității creative.”²³ Acest argument este susținut și de faptul că procesul educației nu se desfășoară exclusiv în descrieri de date științifice și empirice, ci trezesc atât la profesori, cât și la elevi reacții de dragoste și de admirație sau senzații de ură și de respingere.

De aceea, McLean nu este de acord cu abordarea propusă după modernitate, când mintea umană a fost îndreptată cu prioritate către ceea ce este necesar și exact. El își justifică această alegere, susținând că această viziune este sub nivelul de dezvoltare la care poate ajunge omul, pentru că existența umană și relațiile transcend categoriile care pot fi nominalizate printr-un demers rațional. Astfel, McLean duce experiența educațională dincolo de un parcurs formal și mecanic, către un cadru dinamic unde există libertate și dragoste. De fapt, McLean arată că fără această perspectivă ontologică în educație se poate ajunge la alternative care nu pun în valoare ființa umană, pentru că „libertatea prin definiție este ceva nenecesar, iar dragostea, ca dăruire de sine, este esențialmente unică și spontană. În consecință, dacă libertatea și iubirea reprezintă cele mai înalte realități umane,

p. 33. McLean consideră că aici Augustin folosește o dialectică a dragostei pentru că de la El vin „viața, lumina și dragostea”. Vezi, George F. McLean, *Knowledge of God and the Discovery of Man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2003, pp. 5-7.

23 George F. McLean, *Tradition, Harmony and Transcendence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1994, p. 70.

atunci căutarea a ceea ce le este cerut (și manifestat prin ele) promite o explorare deosebit de pătrunzătoare în însăși inima ființei.”²⁴ În plus, ca să susțină necesitatea unei astfel de abordări în educație, McLean se referă la argumentul lui Heidegger prin care arată importanța dragostei și a ontologiei în actul pedagogic liber și creativ pentru transmiterea unei viziuni normative fundamentată pe valori. Natura ontologică a acestor valori se poate observa în faptul că ele fac trimitere la „Ființă și caracteristicile ei de unitate, adevăr și dreptate, bunătate și iubire, nu doar ca idealuri goale, ci ca fundament al lucrurilor, ascunse sau acoperite, parcă, și izbucnind în timp prin ființe umane conștiente și libere în istorie.”²⁵

McLean nu doar că a susținut rolul dragostei în procesul educațional, dar a și practicat acest model. În ultima lucrare scrisă despre el, mai mulți autori au remarcat această preocupare a lui de a transmite informații într-un cadru de dragoste. Amintim aici numai ceea ce a scris Carlos Eduardo Maldonado:

„Ceea ce m-a frapat cel mai mult a fost maniera liniștită, starea lui de spirit extrem de blândă, tonul cald al vocii sale, liniștea pe care o transmitea în jurul lui - toate acestea combinate cu o inteligență remarcabilă și o atitudine deschisă - cea mai apropiată expresie de înțelepciune pe care am văzut-o vreodată. [...] Nu am întâlnit niciodată un profesor de filozofie la fel de înțelept ca George McLean. Toți ceilalți erau inteligenți și deștepți, fără nicio îndoială. Unii aveau un simț al umorului foarte rafinat, iar alții erau distanți și destul de indiferenți față de lume și mediul înconjurător. Cu toate acestea, până astăzi, nu am întâlnit niciodată pe cineva care să îmbine atât de bine cunoștințele cu blândețea, erudiția cu bunătatea, inteligența cu căldura sufletească. Sunt sigur că fiecare persoană care a avut șansa să-l întâlnească și să-l cunoască pe George McLean a experimentat ceva similar, chiar dacă ar exprima aceste trăiri diferit.”²⁶

Astfel, pe lângă natura ontologică a dragostei, McLean revelează și funcția epistemologică a dragostei, dar obiectivul lui final este să pună împreună aceste două calități pentru ca să ajute la stabilirea și dezvoltarea armoniei sociale.

24 *Ibidem*, pp. 57-58.

25 *Ibidem*, p. 16.

26 Carlos Eduardo Maldonado, in *George F. McLean: Reminiscences and Reflections*, William Sweet & Hu Yeping, ed., Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2020, pp. 107-108.

3. Dragoste și armonie socială

George F. McLean consideră că societatea formată din persoane care înțeleg componenta ontologică a dragostei și în care procesul educației este mediat de dragoste va sta sub semnul armoniei și al unității. Armonia socială apare, în viziunea lui McLean, atunci când fiecare individ începe să vadă viața nu numai din perspectiva responsabilității de a supraviețui, ci și ca pe o oportunitate ca prin dragoste să creeze și să comunice pentru a avea un rol transformator spre bine al comunității sociale și al mediului în care trăiește. De aceea, pentru McLean „*a fi* nu înseamnă pur și simplu a cădea într-un mod minimal, cum susține nihilismul, ci, mai degrabă, a lua parte la totalitatea ființei și la semnificația întregii ființe și, într-adevăr, a fi o realizare a întregului prin această contracție sau ipostază unică.”²⁷ Dar, pentru ca această unitate să se poată realiza prin dragoste, susține McLean, este nevoie ca fiecare persoană din comunitate să fie privită în mod complet (trup, minte și suflet), independent (distinct/unicat) și să i se recunoască potențialul de schimbare și comunicarea cu alte persoane.

Astfel, putem înțelege că, atunci când acest raport dintre parte și întreg este inițiat în cadrul grupului social, fiind susținut și reglat de dragoste, fiecare persoană este pusă în valoare, iar comunitatea trăiește o experiență de armonie și de unitate care sporește în mod dinamic potențialul fiecărui individ din comunitate. Acest climat relațional se fundamentează „pe dragostea divină și generozitatea care definește Ființa”²⁸, deși această stare este mereu în conflict cu tendința ființei umane de a se afirma pe sine și prin sine, cum spunea Sartre: „în sine și pentru sine”.²⁹ În plus, McLean consideră că existența are nevoie de o „metafizică a ființării” care se poate exprima cel mai bine prin

„dragoste, pentru că aceasta oferă semnificație umanității. Aceasta nu este o construcție arbitrară care reflectă doar umanul, ci o împărțire de către toți a acelei beatitudini care este eternă și care dă vieții temporale un sens mare și frumusețe. Un mod în care să privim viața umană este acela al darului, iar reflectarea asupra acestuia ar

27 George F. McLean, *Religion and Cooperation between Civilizations Islamic and Christian Cultures in a Globalization Horizon*, p. 53.

28 *Idem*, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 185.

29 *Ibidem*.

trebuie să ofere fundamentul pentru a privi pe cineva în cooperarea cu alții ca vecini într-o viață al cărei scop este împărtășirea fericirii eterne (ananda).³⁰

În acest fel se realizează o fenomenologie a unități care poate fi definită ca o stare de bine bazată pe relații în ambele sensuri, atât dinspre individ către societate, cât și invers, iar toate aceste relații se află în raport cu divinul.

De fapt, McLean arată că armonia socială este condiționată de acceptarea realității că Dumnezeu este originea dragostei, a cunoașterii și a libertății. Pentru a argumenta această afirmație el face referire la Toma de Aquino care susține că „ființele participante sunt cunoscute și iubite prin același act de Cunoaștere și Iubire prin care Unul se cunoaște și se iubește pe sine însuși”³¹, mai ales că ființele umane nu există ca urmare a întâmplării sau a necesității, ci ca un rezultat al actului creator înțelept manifestat prin libertate și dragoste. Prin urmare, viața fiecărei persoane este o urmare a iubirii subzistente și are loc în relație cu aceasta, iar dacă este trăită cu această perspectivă trebuie să fie în armonie cu ceilalți semeni și cu natura. În plus, dragostea ontologică fundamentează caracterul interacțiunilor sociale pe relații de apropiere și de împărtășire, cum se susține și în alte religii sau în culturi necreștine (McLean amintește de budism), nu pe conexiuni distante și pe luptă în care primează sinele individual.³² Iar finalitatea aces-

30 *Ibidem*, p. 189.

31 Toma de Aquino în George F. McLean, *Plenitude and Participation: The life of God in man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 69. Vezi și George F. McLean, *Knowledge of God and the Discovery of Man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2003, pp. 16-19, capitolul *Implications of the Fifth Way to God*, unde McLean arată că a cincea cale prin care Toma argumentează în favoarea existenței lui Dumnezeu ne deschide și o perspectivă către armonia socială care se poate realiza prin dragoste.

32 Vezi, George F. McLean, *Tradition, Harmony and Transcendence*, p. 104, unde McLean arată cum conceptul creștin despre dragoste, așa cum este înțeles în doctrina Bisericii Romano-Catolice, se regăsește în principiile promovate de Confucius. Exemplificările lui fac referire la modul în care copiii trebuie să-și onoreze părinții sau la respectul pe care fiecare trebuie să-l arate față de cei din familie sau din comunitate. De asemenea, pentru a susține prezența principiului dragostei și cum poate fi pus și mai bine în valoare, McLean face trimitere și la doctrina confucianistă. De exemplu, raportul de supunere, de justificare și de obligație din familie dintre soție și copii pe de-o parte și soț pe de altă parte, poate fi îmbunătățit cu un raport bazat pe implicare și pe dragoste. Astfel, se face trecerea de la un tată limitat și care greșește, la Tatăl „a cărui dragoste și dreptate tatăl uman trebuie

tei filosofi a participării este să ajute ființa umană, „să înțeleagă că viața trăită în imitația iubirii creatoare se va aduce pe sine și pe alții în aceeași iubire care, fiind Alfa, trebuie să fie și Omega tuturor.”³³

Din nefericire, McLean remarcă faptul că, în ultimele decenii, în societatea occidentală se observă un proces de înstrăinare când individualismul și viața privată au prioritate înaintea experienței sociale și a spațiului public. El numește acest fenomen „experiența amară a vremurilor noastre”, care este rezultatul „așa-numitei viziuni științifice a istoriei. Mai mult, raționaliștii, preocupați de rațiune, au uitat adesea dimensiunile umane adiționale ale afectivității, preocupările mutuale și dragostea.”³⁴ În aceeași idee, Lonergan observă o prezență tot mai mare a sentimentelor la nivel de societate și consideră că atunci când comunitățile umane pierd valori, așa cum este dragostea, se produc grave dezechilibre, dar, continuă el, „...poate cea mai rea situație este că respingerea unei valori implică o denaturare a întregii scări de valori și că această denaturare se poate răspândi într-o întreagă clasă socială, un întreg popor, o întreagă epocă.”³⁵ De aceea, McLean susține că pentru realizarea unei armonii sociale autentice nu este suficient respectul reciproc față de semen sau față de cultura lui, ci este nevoie de dragoste, pentru că relațiile dintre oameni nu trebuie privite într-o cheie a necesității și a utilității, ci într-o viziune a complementarității și a accesibilității care pune în valoare rezervele imense de experiență și de creativitate umană. Dar mai mult, această abordare se fundamentează pe sursa inepuizabilă de dragoste divină care garantează libertatea și armonia socială.

Soluția propusă de McLean pentru refacerea relațiilor sociale și stabilirea de noi canale de comunicare este încurajarea unei atitudini de apreciere față de persoanele din comunitate, mai ales față de cele care sunt din culturi sau din religii diferite și redescoperirea rolului pe care îl are imaginația în construcția unor mecanisme raționale care să includă și aspecte estetice specifice fiecărei culturi. Dar mai mult decât atât, din acest demers

să le imite și Câruiă cineva I-a dat supunerea supremă.” George F. McLean, *Tradition, Harmony and Transcendence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1994, p. 104.

33 *Idem*, *Plenitude and Participation: The life of God in man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 71.

34 Vezi, George, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 89.

35 Bernard Lonergan, *Method in Theology*, Toronto, University of Toronto Press, 1971, p. 33.

nu trebuie să lipsească dragostea, pentru că ea ajută să fie articulate în mod liber particularitățile caracteristice unor individualități sau grupuri minoritare și facilitează evitarea anumitor tensiuni care pot să apară în relații personale sau între grupuri sociale mai mici sau mai mari. McLean susține că o astfel de comunitate socială se realizează prin dispoziție de efort pentru un răspuns relațional individual și care atinge în mod particular fiecare persoană, iar în acest fel se trece dincolo de nivelul abordărilor colectiv-majoritare care au în vedere cu prioritate nevoile comune.

De asemenea, el arată că astfel de comunități sociale în care sunt prezente toleranța, ca manifestare a respectului față de libertatea individuală și dragostea, se pot forma indiferent de religie sau de cultură. În acest sens, el face referire la islam și la creștinism când spune că o comunitate unită în dragoste se poate „extinde chiar și în mijlocul tensiunilor, pentru că este rodul atitudinii religioase de apreciere mediată printr-o fenomenologie a darului, cum susține Iqbal. Această comunitate este descrisă de Papa Ioan Paul al II-lea ca „un stat în care violența cedează transformării pașnice, iar conflictul este înlocuit de iertare și reconciliere, puterea este exercitată just prin convingere, iar dreptatea este în sfârșit implementată prin iubire.”³⁶

Bineînțeles că o astfel de abordare necesită și o mare preocupare pentru cunoaștere și o dispoziție de a-i înțelege pe ceilalți în dragoste. Aceasta este ceea ce a făcut și McLean călătorind pe toate continentele, vizitând zeci de țări și organizând sute de conferințe cu mii de participanți. De fiecare dată, profesorul McLean a lăsat o impresie pozitivă și a impresionat prin modul în care și-a manifestat dragostea față de toți oamenii, indiferent de cultura sau de religia din care făceau parte. Ouyang Kang mărturisește:

„Am constatat că, pentru profesorul McLean, nu există o divizare între diferite culturi, religii și etică. El a tratat fiecare cultură, fiecare țară și fiecare popor cu aceeași dragoste, care este o dragoste universală. A organizat multe conferințe în diferite țări și în diferite culturi - de exemplu, în China, Vietnam, Grecia etc. - dar a tratat în mod egal toți oamenii și culturile. Acest lucru nu este ușor de făcut, dar profesorul McLean a reușit să realizeze acest lucru. Spiritul Lui încă ne luminează.”³⁷

36 George F. McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community*, p. 160.

37 Ouyang Kang, in *George F. McLean: Reminiscences and Reflections*, William Sweet & Hu Yeping, ed., Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2020, p. 142.

La McLean dragostea este adevărata cheie a „virtuții civice” manifestate prin armonie socială, pentru că dragostea îl așază pe om într-un context existențial care îl provoacă la perfecțiune de sine și auto-corecție, deoarece deschide un orizont în care înțelege că dragostea este un rezultat al voinței libere și care face trimitere la primul act de iubire manifestat prin lucrarea creației. Pe înțelegerea acestui fapt se fundamentează procesul dinamic de transformare continuă pe care îl trăiește omul în cadrul comunității urmând invitația spre dezvoltare și spre progres, fie că ne referim la deschiderea prin iluminare cum este înțeleasă în budism sau hinduism, fie că avem în vedere unirea spirituală la care face referire creștinismul, așa cum o găsim în descrierea apostolului Pavel, „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine.” (Galateni 2:20) În viziunea lui McLean, înțelegerea acestui fapt stabilește un context de libertate, oferă resurse pentru dezvoltare, chiar în condiții dificile și așază ființa umană în centrul oricărui efort social uman constructiv. De aceea, McLean consideră că religiile pot avea o contribuție semnificativă la armonia socială care susține libertatea și creativitatea într-o lume care devine din ce în ce mai tehnică, pentru că, prin natura lor, cele mai multe religii încurajează „o viață în care libertatea este protejată de dreptate și exercitată ca iubire creatoare.”³⁸ Ca exemplu în acest sens, McLean face o comparație între Confucianism și viziunea Bisericii Catolice, arătând că ambele părți susțin dragostea și respectul față de părinți, dragostea și responsabilitățile față de aproapele din comunitate (justiția socială) sau echivalența între dragostea față de Dumnezeu și dragostea față de semenii.³⁹

Finalitatea perspectivei pe care McLean o deschide atunci când are în atenție această abordare este să fie în dragoste printr-un dialog al dragostei (*being in love, through a dialog of love*).⁴⁰ Un dialog în care dragostea este fundamentată pe o concepție ontologică realizează un cadru favorabil cunoașterii și conduce spre unitate și armonie socială. De fapt, aici avem și o definiție a ceea ce înseamnă, în orizontul lui McLean, ca relațiile dintre oamenii din culturi și din religii diferite să fie fundamentate pe dragoste. Acestea sunt relații care au în vedere calitățile ființei și valorile umane, de-

38 George F. McLean, *Tradition, Harmony and Transcendence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1994, p. 82.

39 *Ibidem*, p. 104.

40 George, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 140.

pășirea de noi limite în domeniul cunoașterii pentru a contribui la realizarea unor comunități care nu sunt mărginite de bariere culturale sau religioase și care să nu fie influențate în mod negativ de progresul tehnic. Atunci când nu există un climat de libertate, nu se păstrează valoarea ontologică, epistemologică și pentru armonia socială a dragostei, iar implicațiile negative la nivel personal sau social sunt multiple, câteva dintre acestea fiind prezentate în tabelul de mai jos.

Dragoste ontologică	Dragoste	Epistemologie și dragoste	Epistemologie fără dragoste	Armonie socială și dragoste	Interacțiune socială fără dragoste
Legământ – angajament	Convenție – consimțământ	Tradiție	Experiment	Integrare/ Adăugare	Eliminare/ Reducție
Rațiune/ Voință	Pofte/Patimi	Devenire/ Causă finală	Progres/rezultate imediate	Susținere mutuală	Competiție
Abnegație	Dragoste de sine	Semnificație	Explicație	Relație	Conflict
Fericirea	Satisfacția	Metafizica	Fizica	Prietenie	Ostilitate
Înțelegere - cel mai înțelept cedează	Tirania forței - cel mai tare învinge	Spirit/Relație/ Valori	Materie/ Observație/ Fapte	Koinonia – dispoziție de slujire	Societate atomizată – voința de putere
Rațiune și simțuri	Simțuri	Sensul existenței	Clarificarea contradicțiilor	Credință/ Siguranță	Providența artificială a statului
Unitate	Uniformitate	Simboluri	Semne	Comunitate	Rețea
Așteptare	Nerăbdare	Natura	Arta	Echitate	Egalitate
Norme de evaluare	Fără repere	Credință/ Intuiție	Îndoială/ Scepticism	Societate/ Persoane	Oameni/ indivizi
A fi	A avea	Binele suprem	Învingerea temerilor	Întreg/ Comunitate	Parte/ Individ

Poate ni se pare greu de imaginat că există o astfel de dragoste, dar chiar în timpul pandemiei, când am fost întristați de atât de multe situații grele, s-au distins oameni care au avut o astfel de dragoste care s-a manifestat chiar și în condiții de restrângere a libertăților publice. Dar în ciuda acestor restricții, libertatea de conștiință a fost un mobil suficient de puternic care a susținut prezența acestor forme de dragoste. Da, au fost și situații negative cu persoane care știau că au fost în contact cu purtători ai virusului

Covid 19 și n-au declarat asta. Așa am avut spitale care au trebuit să fie închise pentru că zeci de cadre medicale au fost infectate cu noul virus. Am fost indignați de cei care au dat buzna în magazine și și-au făcut provizii de alimente fără să se gândească la cei care erau la serviciu sau nu puteau părăsi locuința decât în anumite intervale orare. Sau ce să mai spunem de cei care au căutat să profite de lipsa unor produse din farmacii sau să ofere servicii cu prețuri foarte ridicate, numai pentru a se îmbogăți, fără să se gândească la faptul că atât de multe persoane și-au pierdut locul de muncă sau au avut veniturile mult diminuate. Iar când au fost autorizate vaccinurile, s-a deschis o altă fereastră a vanității umane și a dezinteresului pentru semenii. S-au făcut contracte preferențiale, s-au scris liste unde unii au avut mai multă prioritate decât alții, s-a vorbit din nou despre țări sărace și țări bogate sau au fost mediatizate cazuri cu persoane care au sărit rândul ca să ajungă la vaccinare.

Și totuși, au fost suficient de multe exemple pozitive care au arătat că există spirit de solidaritate, respect pentru semen și dorință de armonie socială manifestată prin gesturi de dragoste până la sacrificiu extrem. În toată această perioadă, cele mai multe cadre medicale au lucrat până la epuizare, au fost multe persoane care s-au oferit ca voluntari, mai ales pentru a face anumite servicii celor care erau izolați sau nu se puteau deplasa. Au fost momente impresionante cu oameni care cântau împreună din balcoane și de la ferestrele apartamentelor sau chiar din spitale. Pe lângă multe alte situații impresionante, a fost și gestul preotului Giuseppe Berardelli, de 72 de ani, care a refuzat să fie trecut pe ventilație artificială astfel încât ventilatorul să fie folosit pentru un pacient mai tânăr. A murit pe 15 martie 2020 la un spital din Lovere (provincia Bergamo) după ce a refuzat să fie conectat la aparatura medicală care, potrivit sursei citate, ar fi fost cumpărată special pentru el de enoriași.⁴¹

Aceasta este lumea în care trăim și aceasta a fost și lumea în care a trăit și McLean, cu excepția pandemiei Covid 19. Întotdeauna vor fi motive să alegem să așteptăm să primim dragoste sau să fim preocupați să oferim dragoste. McLean a fost interesat în primul rând să înțeleagă dragostea așa cum este ea oferită de Cel care este sursa dragostei, o dragoste cu valo-

41 Hotnews, <https://www.hotnews.ro/stiri-coronavirus-23747744-coronavirus-italia-preot-72-ani-murit-dupa-cedat-ventilatorul-unui-pacient-mai-tanar.htm>, (accesat 10.09.2022).

re ontologică, apoi a căutat ca dragostea să creeze contextul experiențelor epistemologice și a făcut tot ce i-a stat în putere să dezvolte armonia socială, adunând împreună oameni din culturi și din religii diferite. Articolele scrise despre el în ultima carte tipărită în onoarea lui sunt mărturii incontestabile ale modului în care el a înțeles să transmită această dragoste ontologică, potențialul ei epistemologic și valoarea ei pentru armonia socială. Am putea spune chiar că modul în care el a înțeles dragostea l-a ajutat să găsească resurse nelimitate pentru a-și îndeplini proiectele și multe responsabilități asumate, să fie un „profesor emerit” (titlul conferit de CUA) și să reprezinte un factor de armonie socială pentru oameni din culturi și din religii diferite.

Conștient de schimbările care au loc în societatea contemporană, a fost mereu preocupat să arate care sunt pierderile irecuperabile de natură existențială care se acumulează odată cu instaurarea progresul adus de programul iluminist modern. În viziunea lui, omul contemporan, dacă pierde din vedere multiplele dimensiuni ale culturii și ale dragostei, se va pierde într-o societate în care avem „mijloace fără obiective, putere fără scop, metode fără metafizică, rațiune fără viață, persoane fără personalitate, oameni fără societate și ființe umane fără Dumnezeu.”⁴²

Se poate spune că din perspectivă relațională viziunea lui McLean acceptă concluzia la care ajung autorii cărții *A General Theory of Love*, când scriu că „dragostea este o reglementare reciprocă simultană, în care fiecare persoană satisface nevoile celeilalte, pentru că niciuna nu le poate asigura pe ale sale.”⁴³ Expresia îndrăznețată „reglementare reciprocă simultană” a autorilor este fundamentată pe studii care arată că zona cortexului în care apar emoțiile și unde are loc visarea funcționează corect numai la cei care experimentează dragostea prin legături de familie sau prin relații de prietenie autentică. Persoanelor cărora le lipsește dragostea sau prietenia apropiată dezvoltă adesea anomalii ale sistemului limbic, manifestate prin „izolare, tristețe, amărăciunea, anxietate, singurătate și disperare.”⁴⁴

42 George, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2004, p. 25.

43 Thomas Lewis, Fari Amini, Richard Lannon, *A General Theory of Love*, Random House, New York, 2000, p. 208.

44 Thomas Lewis, Fari Amini, Richard Lannon, *A General Theory of Love*, Random House, New York, 2000, p. 212. Această abordare ne arată încă o dată că o viață împlinită se fundamentează pe dragostea de natură ontologică și care transcende spațiul mundan. Fără o astfel de perspectivă experiența umană rămâne suspendată între modelele distopice ale extremelor cu teamă și violență sau dragoste și plăcere, primul prezentat de George

În concluzie, putem spune că modul în care George F. McLean a înțeles și a exprimat dragostea în relație cu libertatea se potrivește foarte bine cu descrierea lui Kant: „a ne iubi aproapele înseamnă a ne face cu drag față de dânsul toată datoria”.⁴⁵ Preocupările academice ale lui McLean vizibile în scrierile lui sau în publicațiile coordonate de el și atitudinea pe care a avut-o față de persoanele cu care a intrat în contact ne arată că angajamentul lui intelectual prin care a demonstrat dragostea față de înțelepciune a fost însoțit și de o preocupare continuă de a susține în mod practic profesorii, studenții sau alte persoane care au interacționat cu el sau despre care ar fi auzit că pot beneficia de ajutorul lui. O astfel de preocupare nu ar fi fost posibilă fără interesul manifestat față de libertate. Această atitudine care pune împreună dragostea și libertatea poate fi considerată un răspuns la invitația pe care Charles Taylor o adresează omului contemporan de a intra în „mișcarea iubirii”⁴⁶ care este fundamentată pe dragostea lui Dumnezeu „care iubește toată omenirea și este gata să dăruiască fără încetare”.⁴⁷ De aceea, viața și persoana lui George F. McLean rămân o mărturie vie a mesajului scris de romancierul român Marin Preda: „...dacă dragoste nu e, nimic nu e!”⁴⁸ Și am putea adăuga: dar unde este dragoste, este tot ce poate face existența cu sens pentru fiecare ființă umană și întreaga comunitate.

Orwell în romanul *1984*, model care are și un *Minister al dragostei*, iar al doilea este descris de Aldous Huxley în *Minunata lume nouă*.

45 Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, (traducere de Traian Brăileanu), București, Paideia, 2003, p. 94.

46 Charles Taylor, *A Secular Age*, Cambridge, Harvard University Press, 2007, p. 81. Taylor consideră că din „mișcarea iubirii” pot să facă parte cei care nu se mai concentrează foarte mult pe propria viață și încetează să-i mai sacrifice pe alții la nesfârșit pentru propriul bine. De asemenea, Taylor, susține că adevărata armonie socială se poate realiza când nu mai există această dualitate a dragostei față de sine și a indiferenței față de semenii, iar atunci dorințele personale au ca prioritate iubirea față de binele comun și dragostea de sine devine dragoste față de umanitate. (p. 202), Fără o astfel de dragoste, relațiile și interacțiunile sociale nu fac decât să încurajeze instrumentalismul și materialismul, iar „protocoalele gândirii moderne, științifice” și analitice privilegiază „privirea de nicăieri” impersonală și punctul de vedere care reprezintă rezultatele „experienței de la distanță”. Prin urmare, aceste abordări tind să ne facă să devalorizăm în mod sistematic intuițiile care ar putea provoca înțelegerea ordinii impersonale, perspective care ar putea apărea, de exemplu, din rugăciune sau din relațiile unde există dragoste.” (p. 555)

47 Charles Taylor, *A Secular Age*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2007, p. 81.

48 Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. III, București, Cartea Românească, 1980, p. 333.

Iar acolo unde există dragostea ontologică, există și prima premisă să fie prezentă și libertatea.

Bibliografie:

IZVOARE/SURSE:

- Descartes, René, *Pasiunile sufletului*, (Traducere, Dan Răutu), București, Editura științifică și enciclopedică, 1984.
- Gasset Ortega y Jose, *Studii despre iubire*, (Traducere, Frumusețe și înținare), București, Humanitas, 1991.
- Kant, Immanuel, *Critica rațiunii practice*, (traducere de Traian Brăileanu, București, Paideia, 2003.
- George F. McLean, *Religion and Cooperation between Civilizations Islamic and Christian Cultures in a Globalization Horizon*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2000.
- _____, *Hermeneutics, Faith and Relations between Cultures: Lectures in Qom, Iran*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2003.
- _____, *Unity and harmony, Love and Compassion in Global Times*, Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 2011.
- _____, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004.
- _____, *Plenitude and Participation: The life of God in man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2004.
- _____, *Knowledge of God and the Discovery of Man*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2003.
- _____, *Tradition, Harmony and Transcendence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1994.
- _____, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2010.
- _____, *Faith, Reason and Philosophy: Lectures at The Al-Azhar, Qom, Tehran, Lahore and Beijing*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2000.

- _____, "Metaphysics and Culture: A Bridge to Religion," *Proceedings of the Metaphysics for the Third Millennium Conference*, Rome, September 5-8, 2000.
- _____, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture*, Lahore, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999.
- George F. McLean and Patrick J. Aspell, *Ancient Western Philosophy: The Hellenic Emergence*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2000.
- King Luther Martin, *Strength to Love*, New York, Harper and Row Publisher, 1963.
- Lewis, Thomas, Amini Fari, Lannon Richard, *A General Theory of Love*, Random House, New York, 2000.
- Lonergan, Bernard, *Method in Theology*, Toronto, University of Toronto Press, 1971.
- Preda, Marin, *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. III, București, Cartea Românească, 1980.
- Solovyov, Vladimir, *Russia and Universal Church*, (Traducere de Herbert Ress) London, The Centenary Press, 1948.
- Sweet, William, Yeping Hu, ed., *George F. McLean: Reminiscences and Reflections*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 2020.
- Taylor, Charles, *A Secular Age*, Cambridge, Harvard University Press, 2007.
- Tillich, Paul, *Love, Power, and Justice: Ontological Analyses and Ethical Applications*, London, Oxford University Press, 1954.

SURSE WEB

- Democracy Report 2020, https://www.v-dem.net/static/website/files/dr/dr_2020.pdf, p.6, (accesat la data de 10.09.2022).
- Hotnews, <https://www.hotnews.ro/stiri-coronavirus-23747744-coronavirus-italia-preot-72-ani-murit-dupa-cesat-ventilatorul-unui-pacient-mai-tanar.htm>, (accesat 10.09.2022).